

Aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Mw. dr. G. ter Horst
Afdeling Binnenlands bestuur en Europa
Postbus 20011
2511 EA DEN HAAG

Us merkteken: 2009-010

Ljouwert/Leeuwarden, 23 maart 2009

Betreft: advies naar aanleiding van ons gesprek op 23 september 2008

Geachte mevrouw Ter Horst,

Op 23 september 2008 heeft het Consultatief Orgaan Fries (hierna: het CO) een gesprek gehad met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In dit gesprek heeft de minister aangegeven dat ze graag in maximaal tien punten op papier wil hebben, wat er volgens het CO in de komende twee jaar veranderd zou moeten worden in relatie tot de Friese taal en cultuur.

Naar aanleiding van het gesprek op 23 september 2008, heeft het CO op 20 januari 2009 een gesprek gehad met Staatssecretaris Dijksma. Hierbij zijn onder andere de onderstaande punten over onderwijs aan de orde gekomen. Nu de punten ook met de Staatssecretaris van OCW zijn besproken, kunnen wij u definitief informeren.

Op 9 juli 2008 is de derde rapportage over de implementatie van de Handvestbepalingen in Nederland uitgekomen. Het Committee of Experts (hierna: het CoE) van de Raad van Europa heeft deze uitgebracht. Op grond van dit rapport heeft het CO aan maatschappelijke instanties gevraagd te reageren. Ook deze reacties zijn zoveel mogelijk verwerkt. Onderstaande punten kunnen op deze manier gezien worden als de wensen en behoeften van de Friese bevolking.

Tevens zijn onderstaande punten het Memorandum van het Consultatief Orgaan dat één keer in de twee jaar wordt uitgebracht.

Hieronder worden acht punten genoemd. De argumentatie en verdere uitwerking staan in de bijlage. Deze punten hebben een duidelijke relatie met het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (hierna: het Europees Handvest).

Bij de onderwerpen onderwijs en media moet worden opgemerkt dat het CO volledig achter de opvatting van de Commissie Lodders staat, om taken en bevoegdheden ten aanzien van de Friese taal te decentraliseren naar de Provincie Fryslân. Het CO is van mening dat het decentraliseren van bevoegdheden op het gebied van media en onderwijs naar de provincie Fryslân, met de daarbij noodzakelijke middelen, de enige structurele en fundamentele oplossing is. De reacties uit het onderwijsveld en de steeds scherper wordende kritiek van de CoE sterken deze gedachte.

De punten in het kort:

1. Het ontwikkelen van een minimumstandaard in tijd (als vak en als instructietaal) en een handboekskader om er voor te zorgen dat op de scholen in Fryslân een aanmerkelijk deel van het basisonderwijs in de Friese taal wordt gegeven (art. 8, lid 1 bii van het Europees Handvest). Tevens het aanpassen van art. 11 van de Wet op het Voortgezet Onderwijs, het ontwikkelen van een minimumstandaard in tijd (als vak en als instructietaal) en een handboekskader dat de uitvoering dekt om binnen het voortgezet onderwijs te voorzien in het onderwijzen van de Friese taal als deel van het leerplan (art. 8, 1c lid iii).

Postbus 20120, NL – 8900 HM Ljouwert/Leeuwarden * Besikersadres: Snekertrekweg 1

Tel.: 058-292 5959 * e-post: r.sterk@fryslân.nl

2. De Friese taal dient onderdeel uit te maken van de opbrengsten- en risicoanalyse van de Inspectie van het Onderwijs. Ook moet er voldoende capaciteit beschikbaar zijn om inspectietaken omtrent het Fries uit te voeren.
3. De provincie dient de bevoegdheid te krijgen om de kerndoelen geschiedenis aan te passen conform de specifieke situatie in Fryslân (uitvoering handvestbepaling art. 8, 1g). Hier kan gebruik worden gemaakt van de Canon van de Friese geschiedenis, die op 11 november 2008 is gepresenteerd.
4. Het Rijk en de provincie dienen gezamenlijk het tekort aan gekwalificeerde leerkrachten Fries in het basis- en voortgezet onderwijs in Fryslân op te lossen.
5. Het Rijk dient uitvoeringsmaatregelen te treffen om het gebruik van het Fries bij gedecentraliseerde rijksdiensten die ook de provincie Fryslân als werkgebied hebben, te garanderen.
6. De rijksbijdrage voor Omrop Fryslân moet op een adequaat nivo worden gebracht. Dit zou een structurele rijksbijdrage moeten zijn, omdat voor uitzendingen in de Friese taal kostenverhogende factoren een rol spelen. Omrop Fryslân, die een extra taak uitoefent om het Friese taal- en cultuurgebied te bedienen, wordt echter gelijk behandeld als de overige twaalf regionale omroepen. Hetzelfde geldt voor toneelgezelschappen. Deze moeten een coachende rol voor jonge acteurs op zich nemen om met tweetaligheid om te gaan.
7. In de Kwaliteitswet Zorginstellingen wordt een extra bepaling opgenomen die de zorginstellingen in Fryslân verplicht om in de jaarlijkse vastlegging over het kwaliteitsbeleid aandacht te besteden aan activiteiten met betrekking tot het Friese taalgebruik van de instellingen.
8. Nederland ondertekent de extra Handvestbepaling 13. lid 1, sub b. Namelijk: *“ Met betrekking tot economische en sociale activiteiten verplichten de Partijen zich ertoe in het hele land: te verbieden dat interne voorschriften van ondernemingen en in particuliere documenten clausules worden opgenomen die het gebruik van een streektaal of taal van een minderheid, althans tussen gebruikers van dezelfde taal, uitsluiten of beperken”.*

Wij realiseren ons dat de meeste punten onder de verantwoordelijkheid van andere ministeries vallen, maar u als coördinerend bewindspersoon kunt hier een belangrijke rol in vervullen. Door het realiseren van deze punten wordt er recht gedaan aan de ondertekende verplichtingen van het Europees Handvest. Het CO staat natuurlijk altijd voor u klaar om u hierin verder te ondersteunen.

Wij vertrouwen erop u op deze manier zo volledig mogelijk te hebben geïnformeerd. Voor nadere informatie verwijzen wij u naar de toegevoegde bijlage.

Hoogachtend,

Drs. G. Ybema
Voorzitter Consultatief Orgaan Fries

Postbus 20120, NL – 8900 HM Ljouwert/Leeuwarden * Besikersadres: Snekertrekweg 1

Tel.: 058-292 5959 * e-post: r.sterk@fryslân.nl

Bijlage

Onderwijs

1. Nederland heeft art. 8 onderdeel b ii van het Europees Handvest ondertekend. Hiermee is ingestemd om een aanmerkelijk deel van het primair onderwijs te bieden in de desbetreffende minderheidstaal. De kritiek van het CoE is dat de Nederlandse regering nog steeds geen aanmerkelijk deel van het primair onderwijs in het Fries mogelijk maakt. Het CoE constateert dat Friese lessen van gemiddeld 30 à 45 minuten in de week onvoldoende zijn en dat dit niet een onder een aanmerkelijk deel kan worden verstaan. Het CO adviseert om een minimum standaard op te nemen voor een aanmerkelijk deel van onderwijzen in de minderheidstaal, als vak en instructietaal. Daarbij kan gebruik gemaakt worden van de uitkomsten van het onderzoek 'The development of Minimum Standards on Language Education in Regional or Minority Languages (maart, 2007)' van Mercator, European Research Centre on Multilingualism and Language Learning. Bij de aanvaarding van het Europees Handvest heeft Nederland ingestemd met de bepaling te voorzien en te onderwijzen in de Friese taal als integrerend onderdeel van het leerplan (art 8, onderdeel c iii). Het CoE is tevens erg kritisch over Fries in het voortgezet onderwijs. Uit de kritiek van de CoE blijkt dat het Fries geen integraal deel uitmaakt van het onderwijsprogramma.

Bij het punt 1 genoemde onderzoek is volgens het CoE 30% onderwijs in de minderheidstaal een integraal deel. Om te voldoen aan de verdragsverplichting 'integrerend deel van het leerplan', moet de verplichting tot onderwijs in het Fries in de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO), artikel 11, aangevuld worden met de bepaling "in alle leerjaren van de onderbouw". De Onderwijsraad heeft

2. Met de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is in oktober 2006 afgesproken dat de Inspectie van het Onderwijs de Friese taal voortaan in het Periodiek Kwaliteitsonderzoek (PKO) opneemt. Het PKO wordt nu vervangen door een systeem van risicoanalyse, waarbij gewerkt wordt met risicofactoren. Het Fries maakt geen onderdeel uit van de opbrengsten- en risicoanalyse. Zodoende is op dit moment in het nieuwe systeem het toezicht op de kwaliteit van het vak Fries in het primair en voortgezet onderwijs niet geregeld. Daarnaast is slechts 0,2 fte geormerkt voor toezicht Fries binnen de Inspectie van het Onderwijs.

3. In navolging op de Canon van Nederland heeft de provincie Fryslân een specifieke Friese Canon uitgebracht voor het basisonderwijs en de basisvorming van het voortgezet onderwijs. Het Rijk heeft de bepaling ondertekend om te waarborgen dat bij de onderdelen geschiedenis en cultuur in het Friese onderwijs rekening wordt gehouden met de specifieke Friese situatie (art. 8, 1g Europees Handvest).

De provincie dient de bevoegdheid te krijgen om de kerndoelen geschiedenis aan te passen conform de specifieke situatie in Fryslân

4. Op het onderdeel gekwalificeerde leerkrachten konden Rijk en provincie geen overeenstemming bereiken. Uit het rapport van de Inspectie van het Onderwijs blijkt dat 25% in het basisonderwijs en 40% in het voortgezet onderwijs in Fryslân Friese les wordt gegeven door onbevoegde leerkrachten. Met het convenant Leerkracht van Nederland worden algemene maatregelen genomen. Er wordt echter in het rapport geen specifieke maatregelen getroffen en melding gemaakt om het tekort aan leerkrachten Fries terug te dringen. De provincie Fryslân is bovendien niet door het Rijk geraadpleegd wat betreft dit onderdeel.

Rijk en provincie dienen gezamenlijk het tekort aan gekwalificeerde leerkrachten Fries in het basis- en voortgezet onderwijs in Fryslân aan te pakken.

Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

5. Het Consultatief Orgaan krijgt met regelmaat klachten binnen van burgers die in hun mondelinge verkeer tegen bestuursorganen niet te woord kunnen worden gestaan in het Fries en worden verzocht om over te schakelen naar het Nederlands, omdat ze anders niet verder worden geholpen. In de algemene wet bestuursrecht (art. 2.7.a.) staat dat het mogelijk is om de Friese taal te gebruiken in contacten met bestuursorganen. Het blijkt vaak dat bestuursorganen niet op hoogte zijn van bovengenoemde bepaling in de wet. Het CoE doet de volgende aanbeveling: *“introduce practical measures in order to enable the use of Frisian in central State administration agencies in the province of Fryslân, as well as in public services directly under the control of the State”*¹.

Het Rijk dient wettelijke en praktische maatregelen te treffen om het gebruik van het Fries bij gedecentraliseerde rijksdiensten die ook de provincie Fryslân als werkgebied hebben, te garanderen.

Een aantal praktische voorbeelden:

- Het keuzeprogramma bij telefoneren op het bandje de mogelijkheid geven voor een taalkeuze, Fries of Nederlands. Bij de keuze voor het Fries wordt doorverbonden met een medewerker die het Fries beheerst en andersom.
- Op de balie van de bestuursorganen staat een bordje Nederlands/Fries en zodoende wordt uitgenodigd om Fries te spreken
- Baliemedewerkers die het Fries niet beheersen moeten op cursus om in ieder geval een passieve kennis van de Friese taal te hebben.
- Als functie-eis stellen: passieve beheersing van de Friese taal of de bereidheid die te leren.

Media

6. Omrop Fryslân heeft een bijzondere positie in het medialandschap, omdat deze zich bedient van de tweede rijkstaal van het land, het Fries. Daarmee onderscheidt ze zich met andere regionale omroepen die in het Nederlands uitzenden. Gelet op deze bijzondere positie heeft Omrop Fryslân te maken met kostenverhogende factoren. Bijvoorbeeld het moeten investeren in opleiding voor journalisten om volledig te functioneren in een tweetalige omgeving.

Het Committee of Experts doet de volgende aanbeveling: *“The CoE underlines that broadcasting in a regional or minority language faces particular challenges and needs specific assistance. The Dutch authorities should therefore continue their efforts to provide extra assistance on a structural basis”*².

Het CO sluit zich hierbij aan: De extra rijksbijdrage voor volledige programmering van Omrop Fryslân televisie moet een structureel karakter krijgen.

De afspraak in par. 5.1 van de Bestuursafpraak Friese taal en Cultuur (BFTC) om te streven naar een volledige en veelzijdige programmering van Omrop Fryslân als publieke omroep, kan hiermee ook worden nagekomen.

¹ Council of Europe - Application of the Charter in the Netherlands – 3rd monitoring cycle

² Council of Europe - Application of the Charter in the Netherlands – 3rd monitoring cycle – art. 13 1a en aiii

Tevens houdt de infrastructuur voor creatieve opleidingen geen rekening met de specifieke situatie van het Fries en de tweetaligheid in de provincie. Dat betekent dat instellingen als Tryater een aanvullende coachende werking hebben voor jonge acteurs. Die rol kunnen ze niet vervullen met autonome middelen. Het CO adviseert dat het Rijk meer rekening houdt met die functie en daar een compensatie voor geeft. Dat geldt ook voor 'n Meeuw, voor de acteursopleiding NHL, voor Kunstbende en Station Noord. Hiermee wordt voorzien in naleving van Handvestbepaling 12.1.e.

Economisch en Sociaal leven

7. In de Kwaliteitswet Zorginstellingen een bepaling opnemen die de zorginstellingen in Fryslân verplicht om in de jaarlijkse vastlegging over het kwaliteitsbeleid aandacht te besteden aan activiteiten met betrekking tot het Friese taalgebruik van de instellingen. Hierover kan gerapporteerd worden door middel van een kwaliteitsmonitor.

Hiermee voldoet Nederland dan aan de ondertekende verdragsverplichtingen in art. 13, in het bijzonder lid 2, onderdeel b: te waarborgen, dat sociale voorzieningen zoals ziekenhuizen, bejaardentehuizen en andere tehuizen de mogelijkheid bieden om personen die de Friese taal gebruiken en die op grond van een slechte gezondheid, ouderdom of om andere redenen zorg behoeven, in hun eigen taal te ontvangen en behandelen.

8. Omdat het voorkomt dat werknemers worden ontslagen bij bedrijven omdat ze het Fries wensen te gebruiken in contacten onderling, verzoekt het CO het Rijk een extra handvestbepaling te ondertekenen. Het gaat om 13. lid 1, sub b: *"te verbieden dat interne voorschriften van ondernemingen en in particuliere documenten clausules worden opgenomen die het gebruik van een regionale taal of taal van een minderheid, althans tussen gebruikers van dezelfde taal, uitsluiten of beperken"*.

Daarnaast dient het Rijk een verbod uit te vaardigen tegen dergelijke discriminatie. Dit sluit ook aan bij het geratificeerde Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden. In artikel 6.2 wordt namelijk het volgende genoemd: *"De partijen verplichten zich ertoe passende maatregelen te nemen om personen te beschermen die het voorwerp zijn van bedreigingen of discriminerende gedragingen, vijandigheid of geweld als gevolg van hun etnische, culturele, linguïstische of godsdienstige identiteit."*